

До спеціалізованої вченої ради
Д 41.884.04 в
Одеському державному університеті
внутрішніх справ

ВІДГУК ОПОНЕНТА

**доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки
України Василенка Віктора Михайловича
на дисертацію Варинського Владислава Олексійовича
«Теоретико-методологічні та правові засади використання штучного
інтелекту в Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право
і процес; фінансове право; інформаційне право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Обрана тема дисертаційного дослідження є своєчасною та суспільно значущою, оскільки стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту перетворив їх із допоміжного інструменту цифровізації на чинник, здатний безпосередньо впливати на реалізацію прав і свобод людини, функціонування публічної влади, стан національної безпеки та стійкість ключових суспільних інститутів. Системи ШІ дедалі ширше застосовуються у публічному адмініструванні, правосудді, правоохоронній та оборонній діяльності, охороні здоров'я, освіті, фінансовій сфері й транспортній інфраструктурі. Відтак результати їх функціонування набувають юридично значущого характеру, а питання допустимих меж автономності алгоритмів, людського контролю, підзвітності та юридичної відповідальності виходять за межі суто технологічної проблематики й потребують системного правового осмислення.

Актуальність дослідження посилюється якісною зміною самої природи цифрових технологій. Сучасні системи ШІ не лише обробляють інформацію за наперед визначеними правилами, а здатні генерувати контент, адаптуватися до нових даних, здійснювати прогнозування та формувати рекомендації або рішення, які можуть впливати на правовий статус особи. Традиційні правові конструкції, орієнтовані переважно на регулювання діяльності людини або функціонування класичних інформаційних систем, не повною мірою

враховують ризики автономності, непрозорості, алгоритмічної упередженості та складності встановлення причинного зв'язку між результатом роботи системи й діями конкретного суб'єкта. Саме тому постає потреба не у фрагментарному оновленні окремих норм, а у формуванні цілісної доктрини адміністративно-правового регулювання використання штучного інтелекту.

Особливого значення ця проблематика набуває в умовах європейської інтеграції України. Прийняття Регламенту (ЄС) 2024/1689 про встановлення гармонізованих правил щодо штучного інтелекту започаткувало перехід до юридично обов'язкової ризик-орієнтованої моделі регулювання, заснованої на диференціації систем ШІ залежно від характеру та інтенсивності створюваних ними загроз. Водночас адаптація європейського підходу не може зводитися до механічного перенесення положень AI Act у національне законодавство. Вона потребує їх узгодження з конституційними засадами діяльності публічної влади, структурою української системи державного управління, компетенцією органів виконавчої влади, чинними адміністративними процедурами та особливостями функціонування держави в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення. У цьому контексті дисертаційне дослідження має значення не лише для розвитку правової науки, а й для визначення змісту майбутньої державної політики у сфері ШІ.

Практична необхідність відповідного правового регулювання особливо переконливо проявляється через зростання кількості інцидентів, пов'язаних із функціонуванням систем ШІ. Дезінформація, дипфейки, алгоритмічна дискримінація, помилки у сфері цифрової та фізичної безпеки, некоректна генерація небезпечного контенту, порушення приватності та маніпулятивний вплив демонструють, що потенційна шкода від використання ШІ має не лише індивідуальний, а й системний характер. За таких умов держава повинна реагувати не постфактум, а формувати превентивний адміністративно-правовий механізм, здатний забезпечити оцінювання ризиків, сертифікацію, аудит,

змістовний людський контроль, державний нагляд та належні засоби юридичного захисту.

Водночас чинне законодавство України не визначає цілісної системи суб'єктів публічного адміністрування у сфері ІІІ, не розмежовує їх компетенцію та відповідальність, не закріплює універсальних вимог до використання високоризикових систем, а також не встановлює достатніх процедурних гарантій для осіб, права яких можуть бути порушені алгоритмічними рішеннями.

Наукова актуальність роботи визначається також необхідністю узгодження технологічного розвитку з конституційними цінностями. Публічне адміністрування у сфері ІІІ має ґрунтуватися не лише на міркуваннях економічної ефективності чи інноваційності, а передусім на принципах верховенства права, людиноцентризму, пропорційності, прозорості, підзвітності, недискримінації та збереження людської автономії. Без належного доктринального осмислення цих засад неможливо визначити допустимі межі використання автономних систем у сферах, де помилка або упереджене рішення можуть спричинити незворотні наслідки для життя, здоров'я, свободи, приватності чи доступу особи до публічних благ.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження зумовлена поєднанням технологічних, правових, інституційних та безпекових чинників. Вона визначається невідповідністю між масштабами фактичного використання ІІІ та рівнем його нормативного забезпечення; необхідністю адаптації європейської ризик-орієнтованої моделі до української системи публічного адміністрування; відсутністю цілісної адміністративно-правової доктрини й інституційної архітектури державного регулювання; потребою у забезпеченні дієвого людського контролю, алгоритмічної підзвітності та захисту прав людини. З огляду на це обрана тема відповідає сучасним потребам юридичної науки, державної політики та правозастосовної практики, а її дослідження має

стратегічне значення для формування безпечної, відповідальної та людиноцентричної моделі використання штучного інтелекту в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і забезпечується комплексним використанням загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, адекватних меті, предмету й завданням дослідження. Методологічний інструментарій сформовано послідовно та логічно, а застосовані методи використано не декларативно, а для вирішення конкретних наукових завдань (с. 31-33).

Позитивної оцінки заслуговує міждисциплінарний підхід автора, який поєднує традиційні методи юридичної науки з аксіологічним, когнітивним, прогностичним, емпірико-соціологічним методами та методом правового моделювання. Такий підхід відповідає складності предмета дослідження, що перебуває на перетині адміністративного права, публічного управління та сучасних цифрових технологій, і дозволив сформувати цілісну концепцію адміністративно-правового регулювання використання систем штучного інтелекту.

Достовірність отриманих результатів підтверджується також належною нормативною та емпіричною базою дослідження. Автором опрацьовано значний масив міжнародних, європейських і національних нормативних актів, документів міжнародних організацій, аналітичних і статистичних матеріалів, а також використано результати власного соціологічного дослідження, проведеного серед 1092 респондентів. Використання широкої джерельної бази у поєднанні з порівняльно-правовим аналізом законодавства Європейського Союзу забезпечило належний рівень аргументованості сформульованих висновків і практичних рекомендацій.

Загалом методологічна, нормативна та емпірична основи дисертаційного дослідження є достатніми для досягнення поставленої мети, вирішення

визначених автором завдань і підтвердження обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків та пропозицій.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що воно є першим в Україні комплексним самостійним монографічним дослідженням, яке вирішує наукову проблему загальнонаціонального значення щодо теоретико-методологічних та правових засад використання штучного інтелекту в Україні.

Отримані результати характеризуються внутрішньою логічною узгодженістю, мають комплексний характер та охоплюють як фундаментальні питання розвитку адміністративно-правової доктрини, так і практичні аспекти формування сучасної державної політики у сфері використання систем штучного інтелекту.

До найбільш вагомих результатів, що представляють наукову новизну, слід віднести наступні:

уперше

- сформульовано авторську дефініцію штучного інтелекту як правової категорії, відповідно до якої його визначено як високотехнологічну автономну інтелектуальну систему машинного походження, що характеризується внутрішньою здатністю до динамічної адаптації (самонавчання на основі великих масивів даних) і функціональною спроможністю безпосередньо або опосередковано формувати, оптимізувати чи реалізовувати алгоритмічні рішення (прогнози, рекомендації), які мають юридично значущий характер та можуть створювати потенційні ризики для фундаментальних прав і свобод людини, національної безпеки, демократичного врядування та публічного порядку;
- запропоновано та обґрунтовано концептуальні основи адміністративно-правового механізму використання систем ШІ, який визначено як багаторівневу динамічну систему взаємопов'язаних принципів, суб'єктів,

правових режимів та засобів контролю; визначено нормативну архітектуру цього механізму, що реалізується через розроблену комплексну трирівневу модель (горизонтальний рамковий Закон України «Про безпечне та відповідальне використання систем штучного інтелекту», системні зміни до базового процесуального й інформаційного законодавства та підзаконні акти Кабінету Міністрів України);

- визначено адміністративно-правове зонування (межі) допустимості використання систем ШІ, відповідно до якого правомірність застосування алгоритмічних систем визначається не галузевою сферою їх функціонування, а динамічним співвідношенням ступеня автономності технології, рівня ризику, інтенсивності втручання у права людини та спроможності здійснення ефективного людського контролю;
- розроблено авторський аксіологічний ризик-орієнтований тест адміністративно-правової оцінки допустимості використання систем штучного інтелекту, який, на відміну від ринково-функціональної моделі класифікації AI Act, ґрунтується на конституційній ієрархії правових благ та передбачає послідовне оцінювання потенційного впливу систем ШІ на:
 - 1) життя і здоров'я людини; 2) національну безпеку та стійкість держави;
 - 3) фундаментальні права, свободи та законні інтереси особи;
 - 4) демократичне врядування, верховенство права й інституційну спроможність публічної влади;
- обґрунтовано новий правовий принцип – принцип пропорційності адміністративно-правового впливу при використанні ШІ, відповідно до якого інтенсивність регуляторного тиску, державного контролю та імперативність адміністративних процедур перебувають у прямій залежності від ступеня потенційної загрози, яку конкретна система ШІ створює для об'єктів адміністративно-правової охорони;
- розроблено засади адміністративної процедури використання високоризикових систем ШІ, яка інтегрує в єдиний послідовний

адміністративний процес інвентаризацію, оцінювання ризиків, оцінку відповідності, оцінювання впливу на основоположні права людини (HRIA/FRIA), державну реєстрацію, алгоритмічний аудит, змістовний людський контроль, післяринковий моніторинг та реагування на інциденти;

- запропоновано гібридну мережеву інституційну модель публічного адміністрування у сфері ІІІ, яка визначає функціональну систему та правила взаємодії суб'єктів формування державної політики (Кабінет Міністрів України, Мінцифри), незалежного нагляду й контролю (Національний компетентний орган, секторальні регулятори), парламентського правозахисного контролю (Уповноважений ВРУ з прав людини) та судового захисту;
- запропоновано систему адміністративно-правових інструментів супроводу життєвого циклу ІІІ, до складу якої включено паспорт ризику системи ІІІ, інтегроване адміністративне досьє, Державний реєстр високоризикових систем, алгоритмічний аудит та модель «відтворюваного алгоритмічного сліду» в адміністративному провадженні;

удосконалено:

- класифікацію етапів та моделей міжнародно-правового реагування на технологічні виклики, яку побудовано з урахуванням еволюції регуляторних моделей від етичного саморегулювання (soft law) до юридично обов'язкового ризик-орієнтованого регулювання (hard law) систем штучного інтелекту, що дало змогу визначити закономірності трансформації міжнародних стандартів у національний правовий механізм;
- наукові підходи до формування понятійно-категоріального апарату дослідження шляхом уточнення змісту та юридичного наповнення категорій «штучний інтелект як об'єкт публічного адміністрування»,

- «механізм адміністративно-правового регулювання використання ШІ», «адміністративно-правовий режим системи штучного інтелекту», «високоризикова система ШІ» та «адміністративно-правовий ризик»;
- класифікацію систем штучного інтелекту в контексті правового регулювання шляхом її доповнення кумулятивними юридично значущими критеріями: рівнем автономності, здатністю до адаптивності, класом ризику, процесуальним контекстом сфери застосування та моделлю необхідного людського контролю;
 - функціонально-правовий підхід до оцінки людського контролю за використанням автономних систем озброєння та військових технологій ШІ, відповідно до якого визначальним критерієм визначено не технічну архітектуру взаємодії людини і алгоритму (human-in/on/out-of-the-loop), а реальну здатність військової посадової особи здійснювати змістовний юридично значущий контроль над прийняттям рішення про застосування сили та нести персональну відповідальність за його наслідки;
 - теоретичні підходи до визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів створення та експлуатації систем ШІ на основі їх функціонального розмежування залежно від конкретної ролі у життєвому циклі технології та рівня їхньої спроможності контролювати алгоритмічні й правові ризики (розробників, постачальників, розгортувачів та органів нагляду);
 - розуміння системи правових засобів регулювання використання систем ШІ шляхом їх групування за функціональним призначенням на регулятивні, превентивні, контрольно-наглядові, інформаційні, процедурні та гарантійні інструменти;
 - наукові бачення щодо реалізації ризикоорієнтованої державної правової політики у сфері ШІ шляхом адаптації положень *AI Act* та Рамкової конвенції Ради Європи до правової системи України з урахуванням викликів відновлення держави та режиму воєнного стану;

дістали подальший розвиток:

- концептуальний дуалізм аксіолого-правового виміру використання систем ШІ, який полягає у доктринальному співіснуванні гуманістичної та трансгуманістичної моделей технологічного розвитку, що дозволило довести визначальну роль права у забезпеченні пріоритету прав людини, людської автономії та суспільного контролю над використанням автономних алгоритмічних систем;
- теоретико-методологічна доктрина адміністративно-правового регулювання систем ШІ, яка базується на інтеграції людиноцентричної, ризик-орієнтованої, сервісної та безпекової парадигм публічного адміністрування і визначає систему принципів, режимів та інструментів забезпечення правомірного функціонування цифрових технологій;
- доктринальні положення щодо людиноцентричного адміністративно-правового регулювання використання систем ШІ як фундаментальної основи забезпечення балансу між прискореним технологічним розвитком, загальносуспільними інтересами та превентивним захистом прав особи;
- теоретичні засади адміністративно-правового забезпечення алгоритмічної прозорості, підзвітності, пояснюваності та алгоритмічної справедливості як базових юридичних гарантій захисту прав громадян від упередженості чи помилок систем штучного інтелекту;
- диференційована адміністративно-правова модель допустимої автономії медичного штучного інтелекту, відповідно до якої встановлено правові режими та межі використання систем ШІ залежно від етапу надання медичної допомоги із обов'язковим збереженням остаточного клінічного розсуду за лікарем-людиною;
- концепція правової недопустимості алгоритмічної деформації дискреційних повноважень правоохоронних і судових органів, відповідно до якої впровадження систем ШІ не може призводити до заміщення індивідуального суддівського розсуду чи дискреційної юрисдикції

органів правопорядку автоматизованими алгоритмічними висновками, а вимагає обов'язкового збереження персональної відповідальності суб'єкта владних повноважень;

- наукові підходи до визначення меж допустимого використання систем ІІІ в освітньому та науковому просторі, що передбачають чітку диференціацію правомірного інформаційно-технічного супроводу від недопустимого заміщення системами ІІІ самостійної когнітивної діяльності й академічної свободи (с. 34-38).

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження, їх впровадження. Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у розвитку сучасної доктрини адміністративного права в частині формування цілісної концепції адміністративно-правового регулювання використання штучного інтелекту. Запропоновані автором наукові підходи суттєво розширюють існуючі уявлення про місце штучного інтелекту як об'єкта публічного адміністрування, принципи ризикоорієнтованого регулювання, систему суб'єктів відповідних правовідносин, адміністративно-правові режими використання систем ІІІ та механізми забезпечення змістовного людського контролю. Сформульовані концептуальні положення мають потенціал для подальшого розвитку адміністративно-правової науки, а також можуть слугувати методологічною основою для подальших досліджень проблем цифрової трансформації публічного управління та правового регулювання новітніх технологій.

Сформульовані у дисертації висновки, узагальнення та пропозиції можуть бути використані у:

– у правотворчій діяльності – при підготовці змін до законодавства України, розробленні спеціальних нормативно-правових актів у сфері використання ІІІ, а також при формуванні проактивних секторальних напрямів державної правової політики (лист народної депутатки, голови підкомітету з питань вищої освіти Комітету ВРУ з питань освіти, науки та інновацій, д.ю.н.,

професора Юлії Гришиної від 22.04.2026 (Додаток Б); при розробленні процедур, стандартів і внутрішніх регламентів використання систем ШІ, а також при впровадженні процедур оцінювання впливу на фундаментальні права людини (FRIA) (довідка про провадження результатів дослідження до Association «METAVERSE-UA», підписана Phd, старшим офіційним членом міжнародної Робочої групи з нагляду за етикою штучного інтелекту, що входить до складу Комітету зі стандартів штучного інтелекту (C/AISC) Асоціації стандартів Інституту інженерів з електротехніки та електроніки (IEEE SA) О. Костенком № 140720266-07-14 від 14.07.2026) (Додаток В);

– у діяльності судових та правоохоронних органів – для запобігання забороненим практикам застосування ШІ у сфері правопорядку та здійснення правосуддя, розподілу відповідальності між суб'єктами їх розроблення, впровадження і використання, а також оцінки доказів, оброблених за допомогою таких систем;

– в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний аналіз», «Пошук інформації з відкритих джерел (OSINT) працівниками кримінальної поліції», «Протидія кіберзлочинності» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Правоохоронна діяльність», «Інформаційна та кібернетична безпека» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Системний аналіз», розроблення освітніх програм, навчально-методичного забезпечення, а також у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти (акт впровадження в освітній процес ОДУВС від 15.07.2026 б/н) (Додаток Г);

– у науковій діяльності – при виконанні НДР «Пріоритетні напрями реформування правоохоронних органів в умовах розвитку демократичних процесів у державі» (реєстраційний номер 0123U103538) та теми кафедри кримінального аналізу та інформаційних технологій ОДУВС «Інформаційні технології: сучасний стан, особливості в умовах війни та післявоєнний період»

(реєстраційний номер 0123U103748) (акт впровадження у наукову діяльність ОДУВС від 15.07.2026 б/н) (Додаток Г) (с. 38).

Повнота висвітлення результатів дисертації в опублікованих працях та апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження відображені у розділі колективної монографії, 20 статтях (14 у наукових фахових виданнях України, та 6 наукових періодичних виданнях інших держав, з яких 4-ри статті у виданнях, що включені до наукометричних баз Scopus та Web of Science), 10 тезах доповідей на наукових, науково-практичних конференціях, семінарах та засіданнях круглих столів.

Висновки і положення дисертаційного дослідження обговорювалися на кафедрі адміністративного права та процесу Одеського державного університету внутрішніх справ, а також міжкафедральному семінарі. Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських конференціях, засіданнях круглих столів, у тому числі: «Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т.А. Денисової» (м. Запоріжжя, 10 березня 2022 р.); «Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні» (м. Одеса, 17 листопада 2022 р.); «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 5-6 травня 2023 р.); «Створювальне знання: освіта для майбутнього» (м. Одеса, 9 червня 2023 р.); «Сучасна парадигма публічного управління» (м. Львів, 30 листопада – 2 грудня 2023 р.); «Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості» (м. Львів, 15 березня 2024 р.); «Проблеми інформаційного забезпечення та розвитку парламентського контролю в контексті Європейської та Євроатлантичної інтеграції України» (м. Київ, 25 квітня 2024 р.); «Україна в умовах соціальної та цифрової трансформації: шляхи до сталого розвитку та повоєнної відбудови» (м. Київ, 22 листопада 2024 р.); «Трансформаційні процеси правотворчої діяльності та парламентського контролю» (м. Київ, 30 жовтня 2025 р.); «Україна в умовах соціальної та цифрової трансформації:

теоретичні моделі правового регулювання штучного інтелекту» (м. Київ, 5 листопада 2025 р.).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Аналіз змісту реферату дисертації та основних положень тексту дисертаційного дослідження В. О. Варинського підтверджує їх ідентичність в частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст реферату дисертації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації викладені стисло. Дисертація і реферат дисертації виконані українською мовою, стиль викладу – науковий, оформлення відповідає вимогам, що пред'являються для такого виду робіт.

У першому розділі дисертації автором сформовано ґрунтовне теоретико-методологічне підґрунтя дослідження адміністративно-правового регулювання використання штучного інтелекту. Послідовно проаналізовано генезу інформаційно-правового та адміністративно-правового регулювання штучного інтелекту, еволюцію наукових підходів до його розуміння, розвиток міжнародних і європейських моделей правового регулювання, а також становлення відповідної нормативної бази в Україні. На особливу увагу заслуговує проведене комплексне розмежування штучного інтелекту та Інтернету речей як самостійних об'єктів правового регулювання, уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження, а також обґрунтування необхідності переходу від інформаційно-правового до адміністративно-правового механізму регулювання використання систем ШІ (с. 43-94).

Загалом перший розділ характеризується високим рівнем теоретичного опрацювання проблематики та створює належне методологічне підґрунтя для подальшого дослідження.

Другий розділ дисертації присвячено комплексному дослідженню міжнародних і національних правових засад регулювання використання штучного інтелекту крізь призму механізму адміністративно-правового

регулювання. Автором системно проаналізовано міжнародні стандарти, акти Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та Європейського Союзу, розкрито еволюцію підходів до правового регулювання штучного інтелекту від рекомендаційних етичних принципів до юридично обов'язкових вимог, закріплених, зокрема, в AI Act. Особливу увагу приділено характеристиці суб'єктного складу правовідносин у сфері використання штучного інтелекту, сучасним адміністративно-правовим інструментам його регулювання, а також особливостям формування національної моделі правового регулювання з урахуванням європейських стандартів та перспектив їх імплементації в Україні. Позитивної оцінки заслуговує авторський підхід до розгляду міжнародних і національних правових засад як взаємопов'язаних структурних елементів єдиного механізму адміністративно-правового регулювання, що дозволило сформувати цілісне бачення сучасної моделі правового забезпечення безпечного, відповідального та людиноцентричного використання систем штучного інтелекту (с. 99-190).

Третій розділ дисертації присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правових засад обмеження використання штучного інтелекту в окремих сферах суспільних відносин, у яких його застосування пов'язане з підвищеними ризиками для прав людини, суспільної безпеки та демократичних інститутів. Автором сформовано концептуальний підхід, відповідно до якого правове регулювання використання штучного інтелекту має ґрунтуватися не на загальному стримуванні технологічного розвитку, а на ризик-орієнтованій моделі нормативного обмеження, що враховує специфіку окремих сфер застосування таких технологій.

У розділі здійснено ґрунтовний аналіз соціальних, етичних і правових передумов встановлення відповідних обмежень, систематизовано сучасні доктринальні підходи до оцінки ризиків штучного інтелекту та визначено основні критерії їх нормативного врахування. Особливу увагу приділено дослідженню правового регулювання використання штучного інтелекту у сфері

автономних систем озброєння, правоохоронної діяльності, судочинства, охорони здоров'я, освіти і науки, де найбільш гостро постають питання забезпечення людського контролю, захисту фундаментальних прав людини, алгоритмічної прозорості, недискримінації та юридичної відповідальності. Позитивної оцінки заслуговує комплексний міждисциплінарний підхід автора, який поєднує аналіз міжнародних стандартів, європейського законодавства, сучасних наукових концепцій та практичних викликів цифрової трансформації. Це дозволило обґрунтувати систему адміністративно-правових механізмів обмеження використання штучного інтелекту залежно від рівня ризику відповідної сфери та сформулювати пропозиції щодо їх імплементації у правову систему України (с. 193-334).

Четвертий розділ дисертаційного дослідження присвячено формуванню сучасної інституційної моделі публічного адміністрування використання штучного інтелекту в Україні в умовах європейської інтеграції. Обґрунтовано авторську концепцію ризик-орієнтованої державної політики у сфері штучного інтелекту, яка ґрунтується на принципах людиноцентризму, верховенства права, пропорційності, превентивності та забезпечення ефективного людського контролю за функціонуванням систем штучного інтелекту.

У розділі розроблено цілісну систему адміністративних процедур, що охоплює всі стадії життєвого циклу систем штучного інтелекту – від їх попередньої класифікації та оцінювання ризиків до державного нагляду, моніторингу, реагування на інциденти та забезпечення ефективного захисту прав людини. Значну увагу приділено формуванню сучасної інституційної моделі AI governance в Україні, визначенню компетенції суб'єктів публічного адміністрування, розмежуванню їхніх повноважень, координаційним механізмам взаємодії, а також запровадженню спеціалізованих адміністративно-правових інструментів, зокрема процедур оцінювання впливу систем штучного інтелекту на права людини (HRIA/FRIA), державної реєстрації високоризикових систем, регуляторного експериментального

середовища (AI Sandbox), механізмів незалежного аудиту, змістовного людського контролю та постійного моніторингу функціонування систем штучного інтелекту.

Наукову цінність розділу становить комплексне обґрунтування авторської моделі нормативного забезпечення сфери використання штучного інтелекту, що включає проєкт рамкового Закону України «Про безпечне та відповідальне використання систем штучного інтелекту», а також систему підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на імплементацію європейських стандартів AI Act, Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект та інших міжнародних актів із урахуванням особливостей української правової системи та умов воєнного стану. Запропонована здобувачем модель характеризується системністю, внутрішньою узгодженістю та практичною спрямованістю, оскільки поєднує сучасні європейські підходи до управління ризиками штучного інтелекту з потребами ефективного публічного адміністрування, забезпечення прав людини, розвитку інновацій та зміцнення національної безпеки (с. 335-412).

Висновки відповідають меті та завданням дослідження (с. 413-425).

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Аналіз дисертації та опублікованих праць О. В. Варинського не виявив фактів порушення академічної доброчесності, зокрема плагіату чи фальсифікацій.

Віддаючи належне кропіткій та високоякісній роботі дисертанта, високо оцінюючи рівень дослідження, його актуальність та новітність підходів, варто звернути увагу на окремі недоліки, а також положення та висновки, які мають дискусійний характер чи вимагають додаткового обґрунтування під час захисту:

1. Науковий інтерес викликає запропонована автором ідея доповнення Закону України «Про адміністративну процедуру» спеціальною статтею, присвяченою особливостям прийняття адміністративних актів із використанням

систем штучного інтелекту та запровадженню механізму «відтворюваного алгоритмічного сліду».

Разом із тим потребує додаткового обґрунтування, чи відповідає така законодавча модель концепції самого Закону України «Про адміністративну процедуру», який має універсальний процедурний характер і побудований на принципі технологічної нейтральності. Не зовсім очевидно, чи доцільно включати до його структури спеціальні вимоги, що стосуються лише окремого виду цифрових технологій, чи більш логічним було б врегулювати зазначені питання спеціальним законом у сфері використання штучного інтелекту.

Крім того, запропоноване поняття «відтворюваного алгоритмічного сліду» потребує додаткової конкретизації з огляду на особливості функціонування сучасних генеративних моделей штучного інтелекту, для яких повне відтворення процесу формування результату нерідко є технічно обмеженим.

2. Автор послідовно обґрунтовує необхідність збереження змістовного людського контролю (human-in-the-loop) та недопустимість заміщення суддівського чи правоохоронного розсуду алгоритмічними рішеннями, що безумовно заслуговує на підтримку.

Водночас дискусійним видається питання практичної реалізації цієї концепції у випадках використання результатів функціонування систем штучного інтелекту під час здійснення правосуддя чи правоохоронної діяльності. У роботі не повною мірою розкрито критерії оцінки процесуальної надійності, перевірюваності та допустимості алгоритмічних висновків, а також механізми запобігання надмірному впливу рекомендацій ШІ на внутрішнє переконання судді чи іншої уповноваженої особи.

У зв'язку з цим доцільно було б більш детально визначити процесуальні гарантії, які б забезпечували реальне, а не декларативне збереження людського контролю при використанні систем штучного інтелекту.

3. Одним із центральних результатів дослідження є запропонована автором інституційна модель публічного адміністрування використання штучного

інтелекту, що передбачає розмежування повноважень між Кабінетом Міністрів України, Міністерством цифрової трансформації України, Національним компетентним органом та іншими суб'єктами.

Разом із тим, потребує додаткового пояснення механізм розмежування повноважень між органами, відповідальними одночасно за розвиток цифрових технологій та здійснення державного нагляду у сфері використання штучного інтелекту.

4. Значна увага у дисертації приділена формуванню національної моделі AI Governance, розробленню системи державного нагляду, державного реєстру високоризикових систем, процедур оцінки відповідності та застосування адміністративно-правових заходів.

Водночас поза межами детального дослідження залишилося питання практичної реалізації цих механізмів стосовно іноземних постачальників базових моделей штучного інтелекту та генеративних AI-систем, які не мають юридичної присутності в Україні.

5. Погоджуючись із доцільністю використання ризик-орієнтованого підходу як наскрізного, хотілося б уточнити: чи не вважає здобувач, що фокусування виключно на ризиках обмежило аналітичні можливості дослідження, залишивши поза увагою поведінкові та когнітивні моделі сприйняття ІІІ суб'єктами права? Як саме врахування когнітивних особливостей взаємодії «людина – ІІІ» могло б змінити запропоновану здобувачем правову модель.

ВИСНОВОК

Дисертація Варинського Владислава Олексійовича на тему: «Теоретико-методологічні та правові засади використання штучного інтелекту в Україні», подана на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;

інформаційне право є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які забезпечують розв'язання важливої теоретико-прикладної проблеми загальнонаціонального значення та свідчить про набуття її автором – Варинським Владиславом Олексійовичем найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів.

Дисертація відповідає паспорту заявленої спеціальності, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами та доповненнями) та Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами та доповненнями), а її автор – **Варинський Владислав Олексійович** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

ОПОНЕНТ:

**Перший проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України**

Віктор ВАСИЛЕНКО